

Nismo sigurni u ono što biva, u sliku koja titra van moći da utičemo na njen pomjeran tok. To je drama svijesti, revnosno zabilježena, status osuđenika. Eto razrešenja onog što nudi život ili konačnog zapleta, usiljenog izraza za jedan pomno piraćen tok ili život. To je ono što Jovović apostrofira i varira u više uspješno izvedenih poetskih cjelina. Zato je, valjda, vidljiv pokusaj poistovjećenja onoga što nudi život i onoga što nudi poeziju. U nježnim i liursko-ironičnim izlivima situirani su pjesnikovi mitovi, motusi koji uslovjavaju stromovit pad ili lagani uspon, aks uspona uopšte im u poeziji i životu.

Poezija Jovovićeva ima izraženu težnju ka misaonosti. Nije riječ o nekom sistemskom prebiranjem po izvjesnim postulatima ljudskog mišljenja, već o hiper-troširanoj i, nadasve, srećno iskazanoj poetskoj skepsi, o sumnji u sve što se odigrava i u moći svega što je van pjesme i pjesnika. Identičnost na relaciji život-pjesma prevlada se u konvencionalnim slikama svagdašnjeg življjenja, kada čovjek neminovno kopni pred pjesnikom. Osjećanje gubitka vodi ka nesigurnosti koja podriva i aljenira pjesnikov status. Van ljudi, zvijeri, svijeta. Oni ruše pjesnikov kosmos čudnom upornošću, koja u pjesnikovim mehanizmima odbrane poprima posve drugačiji oblik. Prirodni svršetak je u strahu ili vraćanju u bajkolik okvir minulog vremena, van slijepih fasada gradskih kuća i nameta potrošačkog društva, van lepršave logike i satelita koji se guše u moru »avitaminoze, alkoholizma, altruirizma«. Sreća pjesnika je u tom vječno izgubljennom sjaju čovjeka, u njegovoj prirodi, fatumu, u gubitku pred vremenom.

Različiti su putevi koji, u sferama modernog izraza, vode ka uobičavanju istog. Time se otvara i problem egzistencije modernog: ako ne kao problem mogućeg, a ono kao problem stvarnog, određujućeg. Svedeno pod uži regulativ: da li se opsluživati opštom simbolikom ili onom koja nosi pečat određenog vremena?

Konačno, gubi li poezija u kabinetskoj »nastavi« pjesnika koji, bez svoje volje, nosi epitet »intelektualistički«? Je li sumnjiv savremen izraz, po minisu prepoznatljiv u atmosferi kafanskog dima? Dileme otvaraju nova pitanja. Za oblast *poesisa* ništa neobično. Ekvivalentnost u valorizaciji disparatnih poetskih opredjeljenja je, čini mi se, jedini ispravan i mogući put. Počesto sve krajnosti, u poeziji posebno, dovođe u pitanje sopstveni identitet. Zato i mislim da ovom Jovovićevom »divljem plaču« treba izvjesna doza »priptomljenošć«. Taj sud u svojoj naivnosti ne pretenduje da bude savjet, a svojom suštinom nameće autoru određena preispitivanja, nikako sumnju. Time bi Jovović, konačno, u savremenoj pjesničkoj riječi, zauzeo ono mjesto koje mu, po izraženoj senzibilnosti i poetskoj snazi, stvarno pripada.

ZARKO ROŠULJ: »LUDAJNICA«, Književna opština, Vršac 1977.

Piše: Dejan Tadić

Na pedesetak stranica ove knjige, prve samostalne zbirke mladog beogradskog stvaraoca Rošulja, nevelike po obimu, odslikan je ceo jedan ljudski i pesnički život, na nekonvencionalan, svež i uzbudljiv način. *Ludajnica* nije podjeljena na već uobičajene pesničke krugove-cikluse, već je prezentirana kao kompaktna celina, što nimalo ne smeta prilikom njenog očitavanja, tj. tumačenja, s obzirom da u njoj nema klasičnog čitanja, već se ono više svodi na posmatranje i tumačenje određenih slika i pojmlja. Naime, Rošulj je pesnički simbol sveo na grafički znak, na slovo, na najsjajniji mogući pravopisni znak (zarez, tačka, uskličnik). U ovim pesmama-slikama funkciju reči i stihova preuzimaju grafičke oznake. Rošulj je štamparstvo na ovaj način kulinirao do čiste, supitne poezije. U njegovim pesmama (uslovno tako nazivanim) uočljiva je simetrija grafičkih oznaka. No, to ni u kom slučaju ne znači da je njegova limika suvoparna i štura, naprotiv — ona je komunikativna, sadržajna i bogata.

Rošuljev pokušaj nove poezije, ako to nije suviše smela tvrdnja, otvara jedan novi krug poezije, briše klasičnu granicu između već uobičajenog poetskog kazivanja i slikarstva, naime, zbljava ove dve raznorodne umetnosti i stavlja ih jednu naspram druge, stvarajući mnoga međusobno moguća poređenja.

Ludajnica predstavlja konačan stvaralački čin, definitivnu i potpuno zaokrugljenu celinu kojom se Rošulj uključio u krug zrelih stvaralača. Njegova poezija je sublimirana i koncentrisana, zgusnuta do krajnjih granica, što predstavlja njenu svojevrsnu vrednost.

Analizirajući pojedine pesme-slike u ovoj knjizi, pokušaćemo da delimično uđemo u suštinu funkcije pojedinih znakova i re-

či, te u njihove uzajamne odnose i veze unutar jedne pesme. U pesmi *Potiljak stihova* autor predstavlja stihove nizom crnih kvadratiča i pravougaonika, pokazujući kako bi, eventualno, izgledala jedna pesma posmatrana »s leđa«. Ovo je, svakako, neuobičajena opservacija pesme. *Vršački put* je pesma u kojoj su različitim slovima »T«, većim i manjim, u prvom planu i u perspektivi, označene daljine i putovanja. Naime, radi se samo o jednom putu, a slovo »T« ima funkciju telegrafske stubova koji se u perspektivi sužavaju ka horizontu. Pesma je, samom primenom ovog jednog slovnog znaka, svedena na krajnju jednostavnost, a slika putu ostvaruje se u potpunoj čistoti. U pesmi *JA, slovoslagac*, Rošulj sugerije čoveka razapetog između slova i grafičkih znakova poput Prometeja. Ovo je uvodna pesma u zbirci, koja odmah jasno upućuje na pesnikov svet, njegov način mišljenja i posmatranja stvarni oко sebe. Pesmu *Stalagmiti i stalaktiti* sačinjavaju hemijske formule krečnjaka — CACO. Naime, time se sugerira stroga harmoničnost i pravilnost stvaranja u prirodi. Pesma je ravnoopravno sačinjena od belih praznina i slovnih dvoslučkih trouglova koji ih okružuju. Na taj način pesnik dočarava strogost i pravilnost monogeometrijskog procesa u kojima se formiraju ove pečinske izrasline. Svoj postupak autor dosledno sledi u ostalim pesmama — *Natašino suzno oko*, u kojoj je našlikao oko iz koga kapljice dvostruko ispisana reč Nataša, zatim *Luster*, u kojoj je upotrebljeno najviše različitih reči, potom u lepo grafički oblikovanoj pesmi *Cvet samoupravljanja* i ostalim tekstovima zbirke.

Ludajnica Žarka Rošulja, može se reći, uspeo je eksperiment. Knjiga je otvorila jedan novi, uzbudljivi i neuobičajeni svet, svet štamparskih i grafičkih znakova, omogućivši čitaocu-gledaču da vidi ono što je do njega dopiralo samo kao zvuk. Time je pesnik u potpunosti ostvario svoju namjeru, tim pre što *Ludajnica* deluje kao celovito i kompaktno ostvarenje.

kritički imenik

Piše: Jovan Delić

Julijan Tamaš, IZMEĐU KNJIŽEVNE TEORIJE I INTERPRETACIJE, RU »Radivoj Čirpanov, Novi Sad 1977.

Širok je spektar problema kojima se bavi ovaj mladi književni teoretičar (rođen 1950), toliko da ih je u ovakvoj recenziji teško i pobrojati, a kamoli opisati i vrednovati njihova rešenja ponašob. Tu su pitanja odnosa interpretacije i teorije, problemi metoda i njihovih dometa na konkretnim pjesničkim ostvarenjima; tu su pitanja istorijsko-tipoloških analogija i, s njima u vezi, niz problema vezanih za proučavanje nacionalnih književnosti, komparativne i opšte književnosti, za probleme istorije književnosti i teorije književne istorije; tu je i niz pitanja vezanih za odnos poezija-društvo i posebno zanimljiv prilog proučavanju rusinske književnosti, gdje je ovaj teoretičar zapitan u odnosu rusinske prema jugoslovenskim književnostima i prema ukrajinskoj književnosti i istovremeno zamišljen nad situacijom u kojoj se nalazi stvaralač »majles literature«.

Već iz ovog širokog i nezvrsnog spiska problema koje knjiga otvara, može se zaključiti da je niječ o raspravama metodološke prirode. Tamaš postavlja pred sebe i pred čitaoca najkrupnija pitanja, kakva su do sada postavljali u nas samo odabranici proučavaoci književnosti, tako reći posvećeni. To je i hrabrost i rizik ovog mladog autora.

Impresionira poznavanje savremenih književnih teorija-metodologija, vladanje domaćom i stranom stručnom literaturom, ali i poznavanje književnosti na širokom slavističkom terenu, filozofsko obrazovanje i disciplina duha, poštovanje metoda i poštovanje umjetničkog teksta.

Cijeneći ovu knjigu kao vrijedan doprinos ovdašnjem proučavanju književnosti, a posebno doprinos stvaranju teorijske i književno-istorijske svijesti o rusinskoj književnosti, uvjereni da je pred nama autor od talenta i rada, kome predstoji lijepi rezultati, preporučujemo ovu knjigu čitaocima.

Tatjana Cvejin,
NEVIDLJIVI DAROVI,
Apatin 1977.

Tatjana Cvejin je požurila da objavi knjigu i tako sebi napravi lošu uslugu. Očito je talentovana pjesnikinja, ali bez mnogo duhovne discipline, bez dovoljno kritičke i pjesničke samosvijesti. Kako, inače, objasniti da se uz dobre, nove i moderne stihove nalaze i konvencionalni, ispojedno-privatni podaci ili prazna umovanja. Najbolje pjesme ovdje nijesu one koje autor-

ka ističe masnim sloganom ili im »ključne« riječi nepotrebno piše velikim slovima, već nekoliko nemetljivih stihova na »običnije« teme (*O novinama, Na mojim obalama, Status kvo, Razgovor, Rezime iznova*, nekoliko stihova iz pjesme *Zičani protoci, Prizor s kućetom, Tragovi broj 2*).

Uz stroži odnos prema sebi i uz odgovornije recenzente, ova pjesnikinja bi mogla postići lijep uspjeh.

Juraj Tušjak, **SAGRADICU ČAROBNI ZAMAK,**
RU »Radivoj Ćirpanov,
Novi Sad 1977.

Edicija *Detinjstvo*, jedna od najboljih edicija novih knjiga takozvane dječje književnosti, obogaćena je knjigom Jurja Tušjaka *Sagradiću čarobni zamak*.

»Ovdje svako može da izmisli štograd želi, samo ako to nikome ne nanosi zla«, tako glasi jedna recenčica ovog pisca, koja bi se mogla smatrati programskom.

Pisac je sebe proglašio za čarobnjaka, sagradio čarobni zamak da bi se oslobodio stambene tjeskobe i u dvoru okupio desetak neobičnih drugara. Njegovi drugovi-junaci priča — personificirane su životinje. Svakome je posvećena po jedna priča, duhovita, s narrativnim tonom i bez pedagoškog tutorisanja (kakvo ponekad srećemo u lošoj literaturi za djecu) — dozvoljeno je sve što ne nanosi zlo, pa i sitni nesnašluci.

Zanimljivo je da je Tušjak pokušao, tekstovima za djecu, da sebe (autora) stavi u imaginativnu igru: autor postaje jedan od fiktivnih junaka, ravnopravan drugar s ostalim fiktivnim junacima; figurira istovremeno i kao pisac i kao književni lik. Ovaj postupak, karakterističan za Pirandela i Unamuna (gdje ima komične, tragikomicne i groteskne efekte), ovdje doprinosi humoru strani knjige i podiže njenu zaučudnost i efektost. Pisanje i pričanje postaju čudesna, čarobna igra.

Valja pohvaliti dobar prevod s odličnim osjećanjem srpskohrvatskog jezika.

Jovan Petrović — Podunavski, **JUTRO NA DUNAVU,**
»Slovo ljubve«, Beograd 1977.

Kratka zbirka pjesama Jovana Petrovića-Podunavskog *Jutro na Dunavu* u stvari je pjesnički ciklus varijacija na zavičajne, podunavske teme. Dunav je glavni junak i glavni motiv ovog ciklusa, a pjesnikova namjera je da ga, pretvoreno u metaforu, uzdigne čak do mitskog: Dunavom dolazi na svijet alaski sin, Dunavom plavi Podunavka, oličenje ženskosti, plodnosti i ljepote, mitski povezano s vodom (»Kad

se sinoć kupala /riba moruna/ u plićaku ikru oplođila«), Dunavom odlaze lađe i lađari i dolaze utopljenici i otrovana riba, uz Dunav se vodi ljubav i pjevaju pjesme, ciganske i svatovske. U nastojanju da dostigne brankovsku ponesenost Dunavom, osjećanje životnosti, plodnosti, radošt i širine, kao i povremene elegične akorde, Podunavski se privolio poeziji estradnog tipa, dosta anahroničnoj i pomalo kompromitovanoj. U središtu svake pjesme je romantični lirski subjekt u prvom licu, lirska JA koja pristaje na uobičajene konvencije, ponekad na patetičnu priču, ponekad na variranje knjižkih motiva. U ovom ciklusu pretvorenom u zbirku nalaze se dviće-tri pjesme vrijedne čitačeve pažnje.

CRVENO SAZVEŽĐE,
Književna opština, Vršac 1977.

Mada je naslovljena kao zbornik pjesama, knjiga *Crveno sazvežđe* nije u umjetničkom pogledu tako koherentna. Prvi i posljednji dio knjige dokumentarnog su karaktera: na početku su sjećanja Jovana Veselinova, Ise Jovanovića i Koste Nada na susrete s Titom, a na kraju kratke biografske bilješke o herojima iz Vršca, koji su ovdje opjevani. Tek drugi i treći dio knjige odgovaraju naslovu: u drugom dijelu su pjesme posvećene Titu, a u trećem pjesme posvećene banatskim junacima. Knjiga je jedinstvena više kulturno-političkom idejom, nego umjetničkim dometom. Uostalom, ona ima prigodan karakter: pravljena je kao obilježje Titovih i naših jubileja, i u tom smislu je odgovorila svom zadatku.

Sastavljači ovog zbornika volili su računa i o zavičajnom kriterijumu: treći dio knjige posvećen je herojima iz Vršca i okoline, a autori tekstova, na srpskohrvatskom, rumunskom i mađarskom jeziku, kao i autori prevoda, takođe su iz istog kraja. Sastavljači su svjesno razlikovali cijelovitost knjige, ali su nam zato odabrali pregršt novih pjesama, ili bar nama dosad nepoznatih, što je kvalitet zbirke, jer se slični zbornici prave konvencionalnije i s manje rizika. Ta težnja za novim tekstovima najveći je stvaralački doprinos u umjetničkom pogledu, mada je realizovana s promjenljivim uspjehom. Za pohvalu je nastojanje da se izbjegne patetika, koja je opasan pratilac prigodne poezije s revolucionarnom tematikom. Valja, takođe, istaći i elegičan ton u kojem pjevaju pjesnici ove zbirke. Ne treba, međutim, zaboraviti da je veoma teško pisati dobru prigodnu poeziju s patriotskom i revolucionarnom tematikom, da tu obično prijete opšta mjestila i da su

na tom ispitvu pale mnoge poete svjetskog glasa.

Kulturno-politička funkcija ove knjige, povod zbog kog je nastala, novi stihovi koje tu nalažimo, odsustvo patetike i elegičan ton preporučuju je čitaocu.

no svedeni na čisto crno i čisto belo. Ovde se radi o ekspliziranju slojevitosti jedne vizuelne informacije, tj. njenog objektivnog i predstavnog sloja. Predmet na prvoj slici prikazan je potpuno verno, iluzionistički, dok nas njegov negativ donekle razuvrava u iluziji onoga što smo videli, da bi nas dalja transformacija ove iste slike sve više odvodila od samog objekta ka nekoj predstavi o njemu, te na kraju potpuno zaboravljam na polaznu tačku i dozivljavamo sliku sasvim slobodno, shodno svojim predstavnim predispozicijama.

Dalje sledi demonstracija zavisnosti stepena dekodiranja slike od načina i mesta (ugla, udaljenosti) posmatranja, a u tu svrhu je načinjen objekt sastavljen od niza fotografija koje se međusobno nadovezuju, ako se posmatraju kroz jedan utvrđeni otvor. Zatim sledi nešto o prostornoj i znakovnoj ograničenosti svake slike, a samim tim i naše percepcije. Ovo je ilustrovano slikom pogleda kroz prozor na jedan delimično vidljiv zid. Na slično očigledan način pokazan je problem prikazivanja vremena na slici. To je učinjeno pomoću dve uporedne fotografije. Na jednoj je zabeleženo kretanje Meseča, u obliku široke bele pruge, a na drugoj kretanje kazaljke na časovniku u tom istom periodu. Sledi analiza odnosa stvarnosti i njene iluzije, tj. pogrešno postavljene relacije: umetnost jednako iluzija stvarnosti, ne-umetnost jednako čista stvarnost, koja je svakako rezultat tradicionalističkog shvatjanja umetnosti kao artificielizma. I, konačno, ispituje se odnos reči i slike na objektu s nazivom »portret«. Naime, na poledini fotografije (lice fotografije gledalac ne vidi) nalazi se tekst koji opisuje njen sadržaj. Gledalac stvara predstavu o onome što posle može da proveni obrtanjem fotografije.

Otkuda ova pojava, mogli bismo se zapitati, koju danas možemo pratiti kako u književnosti (pisanje o pisanju), tako i u teatru i likovnim umetnostima, da sam čim stvaranja, pa čak, kao u ovom slučaju, teorija informacije, postaju poligon dogadanja, i to zanimljivih dogadanja. Ova izložba, zapravo, prati dinamiku, čak bismo mogli reći, borbu jednog likovnog dela da stigne do gledaoca. Napetost koja je nekada, u ranijim umetničkim formama, nalažena u mnogo životnijim situacijama, traži se danas, možda zbog nedostatka prvih, na polju teorije. Dakle, gledajući zanimljivu izložbu grupe Q5 (njeni članovi su Sebök Zoltán, Jánosi László, György Géza, Fényvesi Ottó, Kalápati Ferenc i Farágó Katalin), prisustujemo jednoj dramatičnoj borbi umetnosti da dospire do gledaoca.

Posle pomenute vizuelne interpretacije Makluanovih stava, nalažimo na niz od šest fotografija pod nazivom »pozitiv — negativ«. Prvu fotografiju, naturalističku, sledi njeni negativna slika, zatim opet pozitiv, samo jači u kontrastu, pa njegov negativ i na kraju par pozitiv-negativ gde su tonovi potpuno

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

urednik: Lazar Bojancić, Milan Dunderski, Slavko Gordić, Vičazoslev Hronjec, Dragomir Kovović i Jovan Zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik Cveta Dimovski / sekretar Radmila Gikić / članovi izdavačkog saveta: Janko Banjai, Bosiljka Bojančić, Cveta Dimovski, Nedeljko Terzić, Lazar Elhart, Ksenija Maricki Gadanski, Slavko Mišković, Julijana Palfi, Jordan Pešić, Josip Ric, Milan Stanić (predsednik), Jovan Zivlak i Pero Zubac / izdaje NIP dnevnik, OOUR »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23, oktobra 31, direktor Jovan Vilovac / osnivač pokrajinska konferencija Saveza socijalističke mladeži vojvodine / rukopis slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 60 dinara, za inostranstvo dvostruko / Žiro račun 65700-601-11971 NIP dnevnik, OOUR »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor Zorica Stojanović / korektor Aleksandar Kolarić / meter Milenko Veljkov / štampa »Prosveta« novi sad, Stevana Sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.

likovni notes

Piše: Andrej Tišma

IZLOŽBA GRUPE ZA VIZUELNU UMETNOST Q5, Likovni salon Tribine mlađih

Ova šestočlana grupa veoma mladih autora (prosječna starost dvadeset godina), koja potiče sa šireg područja Vojvodine, a čiji su članovi vezani studijama za Novi Sad, izaslala je pred nas sa zanimljivim opservacijama o umetnosti, posebno ona koja se manifestuje vizuelno.

Njihov projekt počinje, dosettljivo i svršishodno interpretiranom, citatima Makluana koji se odnose na globalne odnose sredina-umetnost-pojedinac, i ide sve do sećiranja onih najminornijih faktora kojima je potrebno udovoljiti da bi jedan vizuelni iskaz bio akceptiran.

Ova izložba je, inače, nastala pod radnim nazivom *Do umetnosti je teško dopreti* i upravo predstavlja ilustraciju ovih problema. Članovi grupe, koji su unutar nje podjeljeni na razna polja delatnosti, od teoretičara, preko fotografa-amatera, do tehničkog realizatora konačnih eksponata, obradili su ove probleme na šesnaest izloženih eksponata. Oni su propraćeni opširnim tekstovima na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku (maternji jezik svih članova grupe je mađarski). Svi eksponati realizovani su u osnovi tehnikom fotografije, mada ponekad i u mitskovo aranžiranje u prostoru, kombinacijom s pokretnim objektima, ima prenudnu ulogu.

Posle pomenute vizuelne interpretacije Makluanovih stava, nalažimo na niz od šest fotografija pod nazivom »pozitiv — negativ«. Prvu fotografiju, naturalističku, sledi njeni negativna slika, zatim opet pozitiv, samo jači u kontrastu, pa njegov negativ i na kraju par pozitiv-negativ gde su tonovi potpuno